

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*

THE BUDDHIST MONKS' PARTICIPATION IN THE DEVELOPMENT OF
COMMUNITIES IN THE SELAPHUMI DISTRICT, ROI ET PROVINCE

พระธงชัย ธรรมวชิโร (มงพลเมือง)¹, เวชสุวรรณ อาจิวชัย²

Phra Thongchai Thommawachiro (Mongpolmueang)¹, Vedsuwan Ardwichai²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2}

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus^{1,2}

Email : Thongchai_2533@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 222 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test และ F-test

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสาธารณสุข 2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดจำแนกอายุ พรรษา ระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนควรมีแนวทางการถวายความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ชุมชนควรให้ความใส่ใจกับการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี เป็นการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เจริญยิ่งขึ้นฝ่ายปกครองในชุมชนควรให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการอบรมเพื่อต่อต้านยาเสพติดให้แก่ประชาชน ควรปลูกจิตสำนึกให้แก่ชุมชนมีจิตอาสาในการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : พระสงฆ์; การมีส่วนร่วม; การพัฒนาชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the level of Buddhist monks' participation in the development of communities in Selaphum district, Roi Et province 2) to compare the Buddhist monks' participation in the development of communities in Selaphum district, Roi Et province 3) to suggest guidelines of the Buddhist monks' participation in the development of communities in Selaphum district, Roi Et province. The sample group consisted of 222 Buddhist monks. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test.

The results of the research found that: 1. The level of Buddhist monks' participation in the development of communities in Selaphum district, Roi Et province: overall was at a high level. When considering each aspect in descending order of average from highest to lowest was social, followed by culture, and environment, and the lowest aspect was public health 2. Comparison of the level of Buddhist monks' participation in the development of communities in Selaphum district, Roi Et province, classified by age, sex, education Level differed statistically at the .05 level 3. Suggestions for guidelines of Buddhist monks' participation in community development: should be guidelines to educate monks, the community should pay attention to activities on important days for as to conserve and promote culture and traditions in order to development of arts and culture to be more prosperous, community governance should cooperate with monks in organizing activities or anti-drugs training programs for the people, should cultivate consciousness in the community to have volunteer spirit in conservation and environmental promotion.

Keywords : Buddhist Monks; Participation; Development of Communities

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

พุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่สังคมไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยและความมั่นคงของสังคมไทยอย่างแนบแน่น องค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสังคมตลอดมาคือ วัดและพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท วัดและพระมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจและกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และศาสนา การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปสำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่างๆ นั้นถือว่ามีคุณค่าต่อองค์กรพระพุทธศาสนา เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้อง

รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ (ปลื้ม โชติชธูยางกุล, 2550, หน้า 20)การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการจัดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมาร่วมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำการผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้น ผู้นำชุมชน องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนที่มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชนพระสงฆ์ในสังคมไทย การมีส่วนร่วมจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และบางแห่งพระอาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน (พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, 2540)

วัดและพระสงฆ์ มีความสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินคดีความต่างๆ การให้คำแนะนำสั่งสอน สร้างความเข้มแข็ง ทางด้านจิตใจ และยังเป็นสถานที่ที่ฝึกฝนและปฏิบัติธรรม รวมทั้งการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลง ตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่นการศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ได้รับเอาอารยธรรมของชาวตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ได้ทำให้บุคคลที่เคยร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลดน้อยลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริม การให้การร่วมมือในกิจกรรมการทะนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจกรรมในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาก็น้อยลง มีผลทำให้คุณธรรมจริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับที่มีวัดบางแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุ มากกว่าการพัฒนาในด้านจิตใจ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์สามเณรขาดการสนใจในด้านการศึกษาและปฏิบัติเพื่อเผยแผ่ แก่ประชาชนมีการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ วัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนได้มีการฟื้นฟู พัฒนา กำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

พระสงฆ์ จึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นทีเคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมา ซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติกว่าคนในสังคมอื่นๆ หรือ อาจเรียกได้ว่า เป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกขึ้นเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป พระสงฆ์ได้มีการสืบทอดการปฏิบัติต่อๆ กันมา แม้จะเป็นเวลานานถึง 2561 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงปฏิบัติสม่ำเสมอในกิจต่างๆ ที่ควรปฏิบัติ กอรปกับยังช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้างความ

ดี ละความชั่ว รู้จักความพอดีพองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ ให้สังฆจักร์ คำว่าให้อภัยแก่กันและกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยและสังคมโลกต่างก็มีแนวทางพุทธศาสนา โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำและปฏิบัตินำสังคมตลอดเรื่อยมา (พระสุภาพ สุภาโว, 2561)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีความสนใจจะศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นชุมชนในชนบท มีปัญหาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในชุมชน สาเหตุเกิดจากการที่พระสงฆ์ไม่ค่อยมีเวลาว่าง จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพร้อมๆ กัน แต่ก็มีบ้าง สำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่จะเป็นผู้สูงอายุ เพราะจะมีเวลาว่างอยู่แต่กับบ้าน จึงอยากที่จะมาช่วยในการทำกิจกรรม ฉะนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชน เป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับภาครัฐและผู้นำด้วยว่ามีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่ หากทุกคนไม่มีความร่วมมือกันและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนไม่พัฒนาและไม่เข้มแข็ง ไม่ยั่งยืนและอาจทำให้มีปัญหาอื่นๆ ตามมาด้วย พระสงฆ์ ในฐานะที่เป็นบุคคลสาธารณะและเป็นผู้นำจิตใจของประชาชนโดยตรง จึงถือได้ว่า สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรบุคคลของชุมชน ในการที่จะเตรียมความพร้อมไปสู่การพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านวัฒนธรรม 3) การมีส่วนร่วมด้านสาธารณสุข และ 4) การมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน และช่วยเสริมสร้างคุณค่า ความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาระดับ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.2 เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตาม อายุ พรรษา และระดับการศึกษา
- 2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. สมมติฐานการวิจัย

- 3.1 ความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน
- 3.2 ความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีพรรษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน

3.3 ความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 4.1 ทำให้ทราบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด
- 4.2 ทำให้ทราบผลเปรียบเทียบ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามอายุ พรรษา และระดับการศึกษา
- 4.3 ทำให้ทราบแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
- 4.4 สามารถนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์เป็นแนวทางปรับปรุงและพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 515 รูป กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 222 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบมาตราส่วนประมาณ คือแบบสอบถาม มีลักษณะ 3 ตอน คือตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Closed) โดยถามข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ พรรษา และระดับการศึกษา ของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านสังคม 2) ด้านวัฒนธรรม 3) ด้านสาธารณสุข และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักเกณฑ์กำหนดมาตราวัดเป็น 5 ระดับ (Rating Scale) ได้แก่ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุดตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขให้มีประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้สถิติอนุมานสำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่ออธิบายความแตกต่างตามลักษณะประชากรในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มจะทำการทดสอบด้วยค่าสถิติทดสอบที (t – test) และกรณีตัวแปรต้นมากกว่าสองกลุ่มจะทำการทดสอบด้วยค่าสถิติทดสอบเอฟ (F – test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe')

6. ผลการวิจัย

6.1 ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด

คือ ด้านสังคม รองลงมา คือ ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสาธารณสุข

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมและรายด้าน

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านสังคม	4.11	0.84	มาก	1
2. ด้านวัฒนธรรม	4.00	0.80	มาก	2
3. ด้านสาธารณสุข	3.61	0.96	มาก	4
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.71	0.77	มาก	3
รวมเฉลี่ย	3.86	0.84	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$, S.D.=0.84) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ด้านสังคม ($\bar{X}=4.11$, S.D.=0.84) รองลงมา คือ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X}=4.00$, S.D.=0.80) ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=3.71$, S.D.=0.77) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านสาธารณสุข ($\bar{X}=3.61$, S.D.=0.96)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏดังนี้

1. ด้านสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน รองลงมา คือ พระสงฆ์มีการอบรม สั่งสอน หรือชักชวนให้ประชาชน ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคม และประเทศชาติ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเป็นที่ปรึกษาขององค์กรชุมชนต่างๆ

2. ด้านวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์ ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น รองลงมา คือ พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการจัดให้มีสถานที่จัดเก็บ โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโบราณ

3. ด้านสาธารณสุขโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในการทำความสะอาดที่อยู่อาศัย และบริเวณที่อยู่อาศัย เพื่อสุขภาพที่ดี รองลงมา คือ พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการอบรมเพื่อต่อต้านยาเสพติดให้แก่ประชาชน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน

4. ด้านสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีการจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัดแก่ประชาชน รองลงมา คือ พระสงฆ์มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น พิธีบวชต้นไม้ ทำฝายชะลอน้ำ ปลูกต้นไม้ เป็นต้น ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชุมชน

6.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกอายุ พรรษา ระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 1) ด้านสังคม พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการเป็นเป็นปรึกษาขององค์กรชุมชนต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อสร้างความพร้อมเพรียงในการจัดกิจกรรมหรือความเข้าใจในสังคม 2) ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรมีการจัดสถานที่จัดเก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโบราณ ให้เป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี 3) ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ควรมีความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมากขึ้น 4) ด้านสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงและยั่งยืนแก่ชุมชน

7. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

7.1 ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อ และความยึดมั่นของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์และอุปสรรคมากยิ่งขึ้น เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการศึกษาเป็นภารกิจของทุกคนและสังคมต้องให้ความสนใจและระดมสรรพกำลัง และทรัพยากรทั้งหลายทั้งปวงร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ และจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและสถาบันต่างๆ ในสังคมด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ได้เกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ William (1976) ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของตนเองใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา และสนับสนุนผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง” และงานวิจัยของ พระครูวิสิฐรัตนคุณ (รามเกียรติ์) (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษา พบว่า จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์

ต่อการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$, S.D.=0.34) และ พรชัย พันธุ์ธาดาพร (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏดังนี้

7.1.1 ด้านสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ในชุมชนเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีการอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการจัดกิจกรรมของชุมชน อบรม สั่งสอน หรือชักชวนให้ประชาชน ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคม และประเทศชาติ สอนธรรมศึกษาหรือศีลธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนในชุมชน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ชักชวนประชาชนให้รวมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมในการเป็นที่ปรึกษาขององค์กรชุมชนต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธิรัตนคุณ (รามเกียรติ์) (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษา พบว่า จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้วพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$, S.D.=0.34) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสาธารณสุข ($\bar{X}=3.93$, S.D.=0.39) รองลงมา ได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X}=3.92$, S.D.=0.41) ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองการปกครอง ($\bar{X}=3.90$, S.D.=0.40) และด้านการศึกษา ($\bar{X}=3.86$, S.D.=0.41)

7.1.2 ด้านวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์มีการจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี ส่วนร่วมในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชนให้แก่ประชาชน จัดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่สอดแทรกศีลธรรมเพื่อสร้างความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตที่ดีงามแก่ประชาชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่งเสริมโบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน จัดให้มีสถานที่จัดเก็บโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโบราณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุระพงษ์สุวรรณ (สีหมอก) (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพระครูโพธิ์วิรุณ วัดโพธิ์การาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยปรากฏผลการศึกษาดังนี้ การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านวัฒนธรรม พระครูโพธิ์วิรุณ เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ท่านคอยอบรมสั่งสอนพร้อมทั้งจัดกิจกรรมขึ้นตามโอกาส อาทิ วันสำคัญทางศาสนา งานบุญประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป และสามารถประยุกต์ใช้ในสังคมยุคปัจจุบัน ตลอดจนการหาทุนทรัพย์มาบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุภายในวัด รวมทั้งสิ่งของที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ภายในชุมชน

7.1.3 ด้านสาธารณสุขโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์มีการปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในการทำมาหากินที่สะอาดที่อยู่อาศัย และบริเวณที่อยู่อาศัย เพื่อ

สุขภาพที่ดี การจัดกิจกรรมหรือโครงการอบรมเพื่อต่อต้านยาเสพติดให้แก่ประชาชน การให้ความรู้ในด้านสุขอนามัยแก่ชุมชน การส่งเสริมและให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในการปลูกสมุนไพรรักษาโรค การจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน พระสงฆ์มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย พันธุ์ธาดาพร (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ คือ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านการป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน 2) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามความคิดเห็นของผู้นำชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ คือ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และ ด้านการปกครองป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน

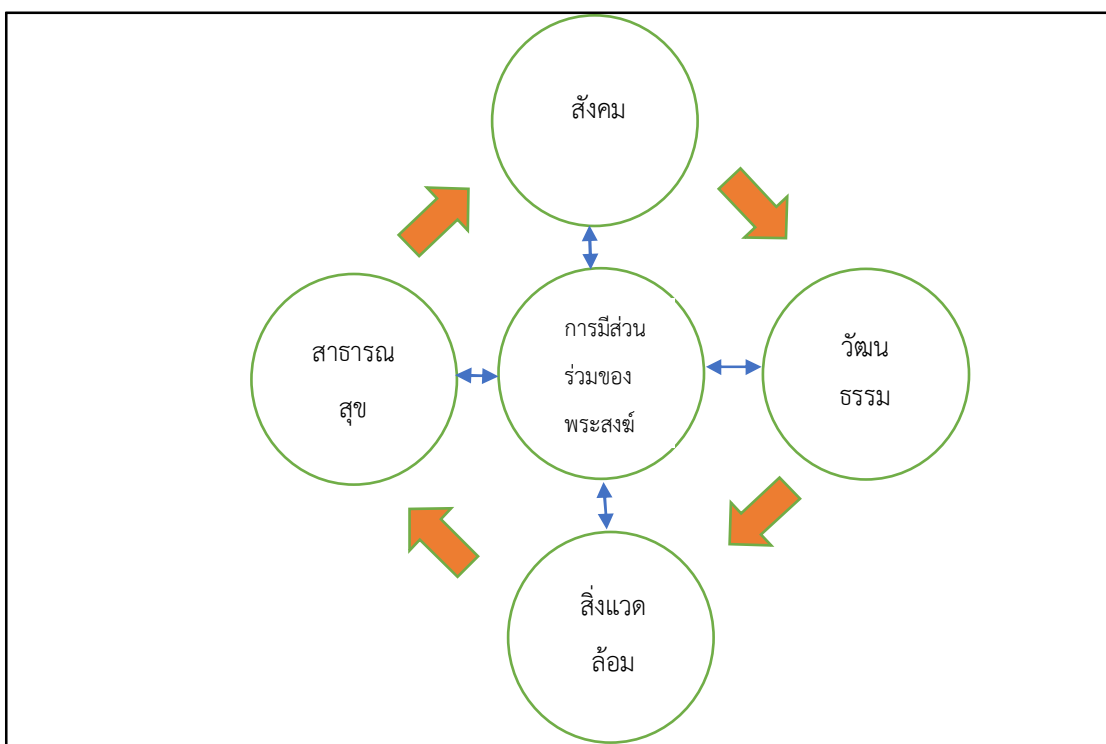
7.1.4 ด้านสิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์มีการจัดบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัดแก่ประชาชน มีการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น พิธีบวชต้นไม้ ทำฝายชะลอน้ำ ปลูกต้นไม้ เป็นต้น การส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการต่อต้านการทำลายสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีการปลูกจิตสำนึกให้แก่ชุมชนมีจิตอาสาในการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุระพงษ์สุวรรณโส(สีหมอก) (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพระครูโพธิวิริคุณ วัดโพธิการาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยปรากฏผลการศึกษาดังนี้ การบริหารการพัฒนาชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม พระครูโพธิวิริคุณจัดกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาทิ การวางแผนผังภายในวัดให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของหลาย ๆ ฝ่ายได้ การจัดบ้านเรือนให้มีความร่มรื่นที่สำคัญวัดต้องมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นตัวอย่างของการประหยัดใช้ทรัพยากรทุกอย่างให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และที่สำคัญคือวัดแห่งนี้เป็นหน่วยส่งเสริมการปลูกป่า และรักษาป่าภายในเขตชุมชน

7.2 ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกอายุ พรรษา ระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา ต่างกัน ย่อมมีประสบการณ์ทั้งทางธรรมและทางโลก รวมถึง ความรู้ความสามารถ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันระดับการศึกษาของคณะสงฆ์มีผลต่ออำนาจและหน้าที่ที่สามารถตัดสินใจได้ในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดสมมารท สังข์เงิน (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอกำมะกา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในคณะสงฆ์ และระยะเวลาที่จำพรรษา ภายในวัดปัจจุบัน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ

พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ วุฒิการศึกษาทางโลก และอายุพรรษาของพระสงฆ์ ต่างกัน พบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน สำหรับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ และการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีสถานภาพสมรส อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน และระยะทางจากบ้านถึงวัด ต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

8. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้ คือ ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและนำไปแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

9. ข้อเสนอแนะ

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

9.1.1 พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ควรรวมกลุ่มหรือสร้างกลุ่มทางวัฒนธรรมในการพัฒนาประชาชนในชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

9.1.2 พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ควรแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงให้มากกว่าเดิม

9.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

9.2.1 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชุมชน และจัดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน

9.2.2 พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการปลูกจิตสำนึกให้แก่ชุมชนมีจิตอาสาในการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม หาแนวทางป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชุมชน

9.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

9.3.1 ควรศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด และพื้นที่จังหวัดอื่นๆ

9.3.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดอื่นๆ

9.3.3 ควรนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และลึกซึ้งมากขึ้น

10. บรรณานุกรม

- กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2548). **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสถิติ.
- ปลื้ม โชติขจรยางกุล. (2550). **กฎหมายคณะสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรชัย พันธุ์ธาดาพร. (2559). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- พระครูวิสิฐรัตนคุณ (รามเกียรติ์). (2558). **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดสระแก้ว**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุระพงษ์ สุรวีโส (สีหมอก). (2555). **ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาพระครูโพธิวิรุณ วัดโพธิการาม ตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. (2540). **พระรัตนตรัยกับสังคม พุทธศาสนากับเครื่องมือการเรียนรู้ที่ทรงพลัง ความเป็นอนิจจังของสังคม มหาปาณาติบาตมหายาติหนาทาน มหากรรมสุมิฉณาจาร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- พระสุภาพ สุภาโว. (2561). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สงศรี ชมพวงค์. (2554). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. (2563). **บัญชีรายชื่อพระภิกษุสามเณร ประจำปี 2563**. ร้อยเอ็ด : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเสลภูมิ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

William. (1976). **Participation Management: Concept. Theory and Implementation**. Atlanta G. : Georgia State University.